

SEIXANTA ANYS DE LA REVISTA *SAGVNTVM*.
PAPELES DEL LABORATORIO DE ARQUEOLOGÍA DE VALENCIA (1962-2022).
ANÀLISI HISTORIOGRÀFICA I BIBLIOMÈTRICA

*Sixty years of the journal Saguntum. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia (1962-2022).
Historiographic and bibliometric analysis*

CONSUELO MATA PARREÑO¹, FERRAN ARASA I GIL², AGUSTÍN DÍEZ CASTILLO³

- (1) Consuelo Mata Parreño. Grup de Recerca en Arqueologia del Mediterrani (GRAM). Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Universitat de València. Consuelo.Mata@uv.es. <https://orcid.org/0000-0002-4260-4748>.
(2) Ferran Arasa i Gil. Grup de Recerca en Arqueologia del Mediterrani (GRAM). Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Universitat de València. Ferran.Arasa@uv.es. <https://orcid.org/0000-0002-7039-141X>
(3) Agustín Díez Castillo. Grup de Recerca en Arqueologia del Mediterrani (GRAM). Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Universitat de València. Agustín.Diez@uv.es. <https://orcid.org/0000-0001-9122-2941>.

RESUM

L'any 2022 es van complir seixanta anys de la publicació del primer número de la revista Saguntum. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia, que fou fundada pel professor Miquel Tarradell i Mateu. Amb motiu d'aquest aniversari presentem una anàlisi historiogràfica i bibliomètrica dels cinquanta-quatre números publicats fins aquell any. Hem dividit aquest període en tres etapes per raó dels principals canvis que la revista ha experimentat, en relació amb l'evolució de la disciplina i la introducció de nous sistemes de classificació i avaluació de les revistes científiques en l'àmbit de les humanitats. L'estudi s'aborda en el marc de les publicacions espanyoles sobre Arqueologia, mitjançant la comparació amb altres revistes de temàtica similar.

Paraules clau: *Revistes d'Arqueologia, historiografia arqueològica, anàlisi bibliomètrica, història de la ciència.*

ABSTRACT

The year 2022 marked sixty years since the publication of the first issue of the journal Saguntum. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia, that was founded by the professor Miquel Tarradell i Mateu. On the occasion of this anniversary, we present a historiographical and bibliometric analysis of the fifty-four issues published until that year. We have divided this period into three stages because of the main changes that the journal experienced, in relation to the evolution of the discipline and the introduction of new classification and evaluation systems for scientific journals in the field of humanities. The study is approached within the framework of Spanish publications on Archaeology, through comparison with other magazines with a similar theme.

Key words: *Archeology journals, archaeological historiography, bibliometric analysis, history of science.*

INTRODUCCIÓ

L'any 1927 van concórrer dos fets de gran transcendència per a l'avenir de l'arqueologia valenciana. D'una banda, per iniciativa d'Isidro Ballester Tormo, la Diputació de València va fundar el *Servicio de Investigación Prehistórica* (SIP), del qual fou nomenat director. D'altra banda, el jove prehistoriador Lluís Pericot García va ser nomenat catedràtic de la Universitat de València (UV). Prompte, tots dos van començar a col·laborar i el 1928 Pericot fou nomenat sotsdirector del SIP. Al poc de temps, aquesta institució va publicar el primer número de *Archivo de Prehistoria Levantina* (APL, 1928), la més veterana de les revistes valencianes d'arqueologia –i de l'estat– que continua publicant-se en l'actualitat (Juan Cabanilles i Gozalbes 2006). Els problemes de finançament i la guerra civil van endarrerir l'aparició del segon número fins a l'any 1945, quan la revista va començar a adquirir una major regularitat. L'estreta i continuada col·laboració de Pericot amb el SIP –malgrat la seua curta estada a la UV, fins a l'any 1933– feren que l'escassa producció científica sobre arqueologia que es feia a València es canalitzés majoritàriament per l'APL.

En el llarg període de postguerra, després de la jubilació forçosa del primer catedràtic Luis Gonzalvo Paris, la càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica de la UV va quedar deserta fins al 1956, i les escasses iniciatives de caràcter arqueològic que hi hagué al si d'aquesta institució les va prendre Manuel Ballesteros Gabrois, historiador americanista que fou catedràtic en la UV entre 1940 i 1949. José Chocomeli Galán, aficionat a l'arqueologia i col·laborador del SIP, fundà la revista *Saitabi* l'any 1940, que portava el subtítol de *Noticario de historia, arte y arqueología de Levante*, de la qual va a editar els dos primers números a Xàtiva. Davant la impossibilitat de continuar publicant-la, des del núm. 3 (1942), la capçalera fou adoptada per la Facultat de Filosofia i Lletres de la UV com a publicació del Laboratori d'Arqueologia de la UV (LAUV) i dirigida per Ballesteros fins a l'any 1949, i el 1945 va passar a ser la revista oficial de la Facultat. Fins al 1953, quan deixà de publicar-se temporalment, hi aparegueren nombrosos treballs d'arqueologia, particularment en els anys 1947 i 1948 quan s'hi van publicar les comunicacions al *I Congreso de Arqueología del Levante Español* (1946) que havia organitzat el mateix Ballesteros. En aquests anys, doncs, la revista *Saitabi* va jugar un paper destacat en la publicació de treballs d'arqueologia, sobretot d'aquells alumnes i llicenciats que s'iniciaven en la recerca (Arasa, en premsa a),

però –en viu contrast amb l'etapa de Pericot– també va ser el símbol de la falta de comunicació i col·laboració entre el LAUV i el SIP, aleshores l'única institució especialitzada que hi havia al País Valencià. Aquest era el panorama de les revistes valencianes que publicaven treballs d'arqueologia en les dues institucions de caràcter científic que hi havia a València fins a la dècada de 1960.

El professor Miquel Tarradell i Mateu (1920-1995) fou catedràtic d'Arqueologia, Numismàtica i Epigrafia de la UV en el període 1956-1970 (Arasa, en premsa b). Des de la seua arribada fins al 1960 dirigí el Secretariat de Publicacions, i entre 1960 i 1969 fou secretari de la revista *Saitabi*. En aquests primers anys, hi va publicar alguns articles –com també ho feren alguns seus deixebles– i en l'APL (1958). Prompte, però, va considerar oportú crear un mitjà propi de difusió dels treballs d'investigació que es realitzaven al LAUV. Tarradell tenia experiència perquè en la seua etapa al Marroc (1948-1956) havia estat un dels fundadors de la revista *Tamuda* el 1953 (Aranegui 2021: 23). Fou així com l'any 1962 va publicar el primer número dels *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* (PLAV) (fig. 1), que passava a ser la segona de les revistes arqueològiques valencianes, darrere de l'APL, que fins aleshores concentrava bona part de la difusió de la recerca. Com ha destacat Carmen Aranegui Gascó, Tarradell va optar per un títol de ressonàncies britàniques (*Papers*), avançat per a la tradició acadèmica de l'època, propi d'una edició periòdica àgil i moderna i diferent d'altres acreditades per un topònim antic, que incorporava a la capçalera el nom de la institució pionera en arqueologia a la UV, el LAUV, del qual va passar a ser l'òrgan de difusió científica (Aranegui 2021: 23). Amb l'aparició dels PLAV, per primera vegada la UV tenia la seua pròpia revista arqueològica, al mateix temps que consolidava el seu paper en el camp de la recerca, fins aleshores exercit de manera quasi exclusiva pel SIP.

La revista *Papeles* veié la llum en una època caracteritzada pel reduït nombre de publicacions d'arqueologia, especialment al si de les universitats. Després de la guerra civil n'aparegueren dues noves revistes: la primera fou *Ampurias* el 1939, publicada com a òrgan del Museu Arqueològic de la Diputació Provincial de Barcelona, que fou dirigida per Martín Almagro Basch fins al 1962; i la segona fou *Archivo Español de Arqueología* (AEspA), apareguda l'any 1940 com a òrgan de l'*Instituto Diego Velázquez de Arte y Arqueología* del *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* (CSIC), que fou dirigida per Antonio García y Bellido des del 1943. La primera revis-

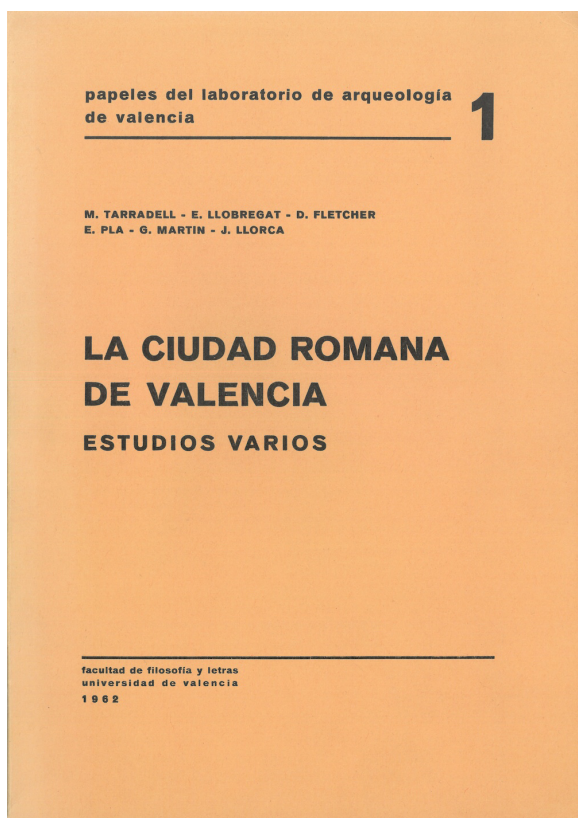

Fig.1. Portada del primer número de la revista *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* (1962).

ta universitària especialitzada en arqueologia, *Zephyrus*, aparegué l'any 1950 a la Universidad de Salamanca, i fou fundada pel seu catedràtic d'Arqueologia Joan Maluquer de Motes Nicolau. Seguí la Universitat de Saragossa l'any 1951 amb la revista *Publicaciones del Seminario de Arqueología y Numismática de Zaragoza*, fundada pel seu catedràtic d'Arqueologia Antonio Beltrán Martínez. L'any 1960, la seua espanyola de l'Institut Arqueològic Alemany, sota la direcció de Helmut Schlunk, publicà el primer número dels *Madriders Mitteilungen*. Aquest mateix any, el nou *Instituto Español de Prehistoria* del CSIC, dirigit per Almagro, començà a publicar la primera revista espanyola especialitzada en prehistòria, *Trabajos de Prehistoria*.

El paper d'aquestes noves revistes era doble, ja que permetien la difusió de la tasca de recerca i l'establiment de relacions amb altres institucions, tant nacionals com estrangeres. Així doncs, la creació de la revista *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* el 1962, la setena en el marc de l'estat i la tercera d'àmbit universitari, es pot entendre com una iniciativa que perseguia uns

objectius semblants: comptar amb un òrgan propi de difusió de la investigació que es feia al Laboratori, que al mateix temps permetia al director establir relacions amb altres investigadors i centres de recerca. Pocs anys després, a Barcelona, l'any 1965 es va crear la revista *Pyrenae* com a òrgan del nou Institut d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona (Gracia 2015), dirigida en la seua primera etapa per Pericot i Maluquer, en el primer número de la qual va col·laborar Tarradell. Per proximitat en la data de creació i per la seua trajectòria, aquesta és la revista que presenta una major semblança amb *Saguntum. PLAV*.

Al llarg d'aquests seixanta anys, la revista ha tingut diverses direccions (fig. 2). Tarradell en fou el primer director des del 1962 fins a la seua marxa a Barcelona el 1970, període en el qual se'n van publicar deu números. Seguí una etapa de direcció col·legiada, amb Aranegui i Milagro Gil-Mascarell Boscá com a principals suports fins al 1976, període en el qual només se'n va publicar un número. Entre 1977 i 1979 en fou director el nou catedràtic d'arqueologia Martín Almagro Gorbea, que va afegir el topònim *Saguntum* a la capçalera, quan se'n van publicar tres números. A la marxa d'Almagro, de nou va seguir una etapa de direcció col·legiada fins al 1988, en la qual se'n van publicar set números.

Cal destacar que la revista no aparegué l'any 1983 i entre els anys 1987 i 1988 només se'n publicà un número. Així doncs, al llarg d'un total de quinze anys en què aparegueren vuit números, la revista va ser dirigida de manera col·legiada. Des del 1989, *Saguntum. PLAV* ha comptat amb una direcció individual de manera continuada i ha tingut una periodicitat anual. D'aleshores ençà, n'han assumit la direcció diversos professors del departa-

Períodes	Director/a	Números
1962-1970	Miquel Tarradell Mateu	1-10
1971-1976	Direcció col·legiada	11
1977-1979	Martín Almagro Gorbea	12-14
1980-1988	Direcció col·legiada	15-21
1989-1998	Carlos Gómez Bellard	22-31
1999-2005	Carmen Aranegui Gascó	32-37
2006-2009	J. Emili Aura Tortosa	38-41
2010-2014	Consuelo Mata Parreño	42-46
2015-2019	Pere Pau Ripollès Alegre	47-51
2020-2021	Consuelo Mata Parreño	52-53
Des del 2022	Aleix Eixea Vilanova	54 ...

Fig. 2. Relació de directors/directores.

ment de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga fins a l'actualitat, dels quals Carlos Gómez Bellard és el que més temps l'ha exercida, durant deu anys, seguit per Aranegui, amb vuit anys. L'única professora que ha estat directora en dues etapes és Consuelo Mata Parreño, amb un total de sis anys. Aquestes són les dues úniques dones directores que ha tingut la revista, amb un total de catorze anys d'exercici, davant dels trenta-dos anys que sumen els directors homes. En total, han estat vuit els directors i directores de la revista, sis des de l'any 1989, a més dels dos períodes de direcció col·legiada.

En aquests seixanta anys d'existència se n'han publicat un total de 54 números, el que dona una regularitat prou elevada. Com era freqüent en les primeres etapes de la majoria de les revistes, problemes econòmics i circumstàncies de diversa índole han fet impossible mantenir la periodicitat anual. Una comparació amb les altres revistes valencianes d'arqueologia resulta molt favorable, ja que –per ordre d'antiguitat– l'*Archivo de Prehistoria Levantina*, la més veterana, ha publicat 34 números en noranta-quatre anys (1929-2022). Els *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló* del Servei d'Investigació Arqueològica i Prehistòrica de la Diputació de Castelló n'ha tret 40 en quaranta-nou anys (1974-2022), quatre dels quals són bianuals; en 1981 n'aparegueren dos números. La revista *Lucentum* de la Universitat d'Alacant n'ha publicat 31 en quaranta-un anys (1982-2022), sis dels quals són bianuals i dos trianuals; i *Recerques del Museu d'Alcoi*, n'ha publicat 28 en trenta-un anys (1992-2022), tres dels quals són bianuals. Fora de l'àmbit valencià, *Pyrenae* ha publicat 53 números en cinquanta-vuit anys (1965-2022), set dels quals són bianuals; des del 2004, amb el núm. 35, publica dos fascicles anuals. Després d'uns anys inicials de certa irregularitat, *Saguntum. PLAV* ha consolidat la seua periodicitat anual i s'ha erigit en una publicació de referència tant en l'àmbit valencià com peninsular.

Amb motiu del seixantè aniversari de la revista, hem volgut preparar una anàlisi bibliomètrica i historiogràfica sobre la ja llarga trajectòria de la nostra revista. La metodologia que utilitzarem en aquest article ha estat desenvolupada en diversos treballs publicats en els darrers anys sobre diferents revistes espanyoles de prehistòria i arqueologia. Hi destaquen, de manera especial, els tracten sobre *Archivo Español de Arqueología* (Rodríguez Yunta i Vidal 2020; Salas i Durán 2022), *Trabajos de Prehistoria* (Rodríguez Yunta, Vidal i Rodríguez Navarrete 2019; Díaz-del-Río *et al.* 2022) i *Madrider Mitteilungen* (Raposo 2021), a més d'altres com *Pyrenae* (Gra-

cia 2015) i la *Revista Arqueològica de Ponent* (Armada 2009). En la nostra anàlisi inclourem els aspectes cronològic i cultural, temàtic, geogràfic i l'autoria, en la qual tractarem qüestions com el gènere, nombre d'autors, idioma, institucions i nacionalitat.

HISTÒRIA DE LA REVISTA

La història de la revista *Saguntum. PLAV* pot dividir-se en tres etapes que permeten visualitzar-ne l'evolució al llarg d'aquests seixanta anys i reflecteixen la seua progressiva adaptació als canvis que ha experimentat la recerca arqueològica. Les fites que les assenyalen són d'indole interna, esdeveniments que considerem transcendentals per a la seua història. Així, la primera etapa comprèn des de la seua creació l'any 1962 fins al 1975, amb la publicació del darrer número que portava la primera capçalera; la segona, després d'un breu hiatus, comença l'any 1977 amb la incorporació a la càtedra de Martín Almagro Gorbea i un canvi en el nom, i arriba fins al 2002; i la tercera comença el 2003, amb la inclusió d'un consell de redacció extern, i arriba fins al 2022, la data en què la revista feu els seus primers seixanta anys.

El primer número de la revista *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* aparegué l'any 1962. Com succeïa en moltes de les revistes universitàries de l'època, els seus primers temps van ser difícils per la manca de mitjans i fou impossible mantenir-ne la periodicitat anual, de manera que el segon número va tardar quatre anys a aparèixer, el 1966, i el tercer uns altres dos, el 1968, quan n'aparegueren dos. Com recordaven Gabriela Martín Ávila i Aranegui (2012: 12), dues de les deixebles de Tarradell –juntament amb Milagro Gil-Mascarell Boscá– i pioneres de l'arqueologia valenciana: “En los primeros números de los *Papeles* no había editor responsable explícito ni consejo de redacción. Los *Papeles* se organizaban en nuestro pequeño laboratorio del primer piso de la calle de la Nau y su orden dependía de la entrega de cada trabajo”.

La primera etapa (1962-1975) pot considerar-se de creació i consolidació de la capçalera, en bona part dirigida pel seu fundador Miquel Tarradell (1962-1970) en l'exercici de la seua càtedra a la UV, i posteriorment per les seues deixebles Gil-Mascarell i Aranegui que es van fer càrrec del departament fins al 1975 (Martín i Aranegui 2012). En els nou anys que van des de la seua fundació fins a la marxa de Tarradell a la Universitat de Barcelona el 1970, se'n van publicar nou números: a més dels

dos primers, el 1968 en van aparèixer tres, el 1969 dos més i el 1970 també dos. Posteriorment, només n'aparegué un l'any 1975. En aquests anys els autors eren sobretot membres del LAUV i col·laboradors, i els temes tractats eren variats i de temàtica majoritàriament valenciana. En el primer número no aparegué cap presentació o editorial on s'explicaren els objectius de la revista; més endavant hi trobem les presentacions de Tarradell, concretament als núm. 3, 5 i 6. La reduïda extensió dels primers números, especialment els 2, 3 i 4, així com la seua periodicitat irregular, indiquen els escassos recursos de què disposava la càtedra, problemes que eren compartits per altres revistes de l'època. El primer número tenia un format de 24,2 x 17,2 cm, una extensió de 115 pàgines i una portada de color crema que, amb petites variacions de tonalitat, s'ha mantingut fins a l'actualitat. Inclou els sis treballs de tema arqueològic que s'havien presentat en els actes commemoratius de XXI centenari de la fundació de *Valentia*. El format es mantingué fins al núm. 6 i en els 8, 9 i 11, que va eixir abans del 10 i, per tant, s'inclou en la sèrie inicial, però en el núm. 7 es va reduir a 21,5 x 14,8 cm. Amb el núm. 10 es va introduir un petit canvi de format, que va passar a 21,5 x 15,5 cm.

Els números següents foren cinc monogràfics i quatre miscel·lanis, dos dels quals eren homenatges. El núm. 2 (1966) és un treball del deixeble de Tarradell, Enric A. Llobregat Conesa, sobre la Prehistòria a Palestina, de 69 pàgines, que li va donar a la revista un cert caràcter internacional. El tercer (1968) és una part de la tesi doctoral de la seua primera deixeble, Gabriela Martín, de 63 pàgines, que tractava sobre la suposada colònia grega d'*Hemerokopeion* i comptava amb un pròleg de Tarradell (1968a). El quart (1968) és una monografia de l'investigador francès Michel Ponsich sobre les terrisseries de Kuass, amb qui va col·laborar en els seus treballs sobre el Marroc, de només 49 pàgines. Fins aquest, tots els treballs que aparegueren estaven escrits exclusivament en castellà, també les col·laboracions d'investigadors estrangers com aquesta. El núm. 5 es publicà en 1968, amb les comunicacions a la *Reunió d'Història de l'Economia Antiga de la Península Ibèrica* i 137 pàgines, i un pròleg de Tarradell (1968b en aquest apareix el primer treball en català, una comunicació de J. de C. Serra Ràfols; les dues contribucions de l'únic investigador forà, Wilhelm Schüle, estaven traduïdes al castellà.

El núm. 6 (1969) fou un altre miscel·lani dedicat al professor Pericot –catedràtic a la UV en els anys 1927-1934, on va introduir els estudis de Prehistòria– amb motiu del seu setantè aniversari; era el més extens publicat

fins aleshores, amb 191 pàgines, i comptava amb una presentació de Tarradell (1969). Els núm. 7 i 8 foren de nou monogràfics, el primer de Gabriela Martín i la també deixeble de Tarradell, Milagro Gil-Mascarell, sobre la romanització del Camp de Llíria (1971), de només 39 pàgines, i el segon de Miquel Tarradell i Gabriela Martín sobre la ciutat de *Lucentum*, que localitzaven als Antigons (Alacant), de 73 pàgines. El núm. 9 (1973) es va publicar després del 10, i en aquest s'anunciava com un monogràfic de Miquel Tarradell, Vicent Pascual i Enric A. Llobregat dedicat a la Cova d'en Pardo (Planes, Alacant), que havien excavat el 1965. Finalment, però, fou un número ordinari de 152 pàgines en què van col·laborar alguns dels seus nous deixebles com Rosa Enguix, a més de Carmen Aranegui i Gerardo Pereira i l'investigador hongarès Geza Alföldy. El núm. 10 (1970) fou també un número miscel·lani dedicat al numismàtic Pío Beltrán en el seu vuitantè aniversari, que amb les seues 204 pàgines és el més extens d'aquesta primera etapa (Anònim 1970). En conjunt, la majoria dels treballs publicats en els primers números tractava temes valencians, amb una línia eminentment localista, que era una característica comuna en la pràctica totalitat de les revistes de l'època. La marxa de Tarradell a Barcelona el 1970, simultàniament a la de Gabriela Martín al Brasil, va deixar sense direcció la càtedra. Aquest fet tingué una important repercussió en la periodicitat de la revista, que no va tornar a publicar-se fins al 1975.

En la seua llarga trajectòria, la revista ha publicat poques editorials, normalment breus notes amb el títol de *Presentación*, i quasi sempre amb motiu d'aniversaris, homenatges i defuncions. Fou l'any 1975 quan, en la presentació del volum miscel·lani publicat amb motiu de commemoració del cinquantè aniversari de la fundació del LAUV (núm. 11), la comissió organitzadora formada per Milagro Gil-Mascarell, Gerardo Pereira, Bernat Martí i Carmen Aranegui feu la primera breu referència a la revista recordant que havia estat fundada pel professor Miquel Tarradell el 1962 (Comissió organitzadora 1975). L'extraordinària extensió d'aquest número, de 517 pàgines, es correspon amb la importància que es donà a l'esdeveniment i fou possible gràcies a la col·laboració de diverses entitats. La següent editorial d'aquesta índole aparegué en el núm. 12, amb el canvi de capçalera, de la mà d'Almagro (1977). En la segona etapa, per raó de la celebració del trentè aniversari de la revista, aparegué una presentació en el núm. 25 (Anònim 1992), i posteriorment se n'incloué una altra signada per Aranegui en el núm. 28 publicat amb motiu de la mort del professor Tarradell (Aranegui 1995).

L'únic article dedicat a la mateixa revista el van publicar Gabriela Martín i Carmen Aranegui en el núm. 44 (2012), amb motiu del cinquantè aniversari, i el títol *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia 50 años: la historia y la verdad*. Aquest text recull les idees sobre la revista del seu fundador, transmeses oralment a les seues deixebles i col·laboradores, al mateix temps que mostra altres facetes de la complexa realitat de l'època; pel seu interès, el reproduïm textualment: “Miquel Tarradell (1920-1995) fundó los *Papeles* con una idea original de lo que podía significar otra revista más, científica o de divulgación arqueológica, según comentó a sus colaboradores cercanos del momento. Los *Papeles* podían reunir tanto artículos de varios autores sobre un tema predeterminado, como una monografía más sucinta de un único autor, dentro del concepto anglosajón de *papers*. La creación de la serie fue sin duda un gesto innovador y generoso por parte del entonces catedrático de Arqueología, Epigrafía y Numismática de la Universidad de Valencia, que ayudó a los jóvenes arqueólogos que preparaban sus tesis y tesinas, cuyas posibilidades de publicar eran limitadas. Generoso porque Tarradell tenía opción de publicar en numerosas revistas científicas nacionales o extranjeras que solicitaban su colaboración. Los *Papeles* daban, sin embargo, una nueva dinámica de posibilidades a los arqueólogos jóvenes, a la vez que trataban de limar las aristas regionalistas que siempre existieron. A pesar de las relaciones cordiales, o al menos educadas, subyacía entonces un recelo sordo por parte de la erudición local contra los investigadores que venían “de fuera” —léase con estudios en París o en los Estados Unidos—, recelo que alimentaba una oposición callada a los considerados radicales, (...)” (Martín i Aranegui 2012: 11-12).

L'aparició de la revista *Papeles* no alterà les bones relacions que existien entre els membres del LAUV i el SIP, assegurades per l'amistat entre Tarradell i el sotsdirector Enric Pla Ballester, i també per l'actitud del catedràtic de no interferir en l'àrea de treball del SIP, la província de València, per la qual cosa va dirigir majoritàriament les seues excavacions en terres d'Alacant. La millor prova d'aquesta cordialitat és que Tarradell va publicar en el primer número de la revista els treballs sobre la ciutat de València, no únicament dels seus deixebles Martín i Llobregat, sinó també del director i sotsdirector del SIP, Domingo Fletcher Valls i Enric Pla, a més del de José Llorca Rodríguez, comissari local d'excavacions i director del *Servicio de Investigación Arqueológica Municipal* (SIAM). Aquest fet mostrava un indubtable desig de mantenir bones relacions amb totes les institucions

locals que es dedicaven a l'arqueologia. La següent contribució fou de Fletcher al núm. 5 (1968), en les actes de la I Reunió d'Economia Antiga de la Península Ibèrica, qui va publicar altres tres articles en els núms. 11 (1975), 16 (1981) i 19 (1985). Per la seua banda, Pla no en va tornar a publicar cap més. La publicació d'articles dels membres d'ambdues institucions en les seues respectives revistes va continuar i arriba fins al present.

La segona etapa (1977-2002) s'inicia després de la celebració del 50è aniversari de la UV i la incorporació del professor Almagro com a catedràtic d'Arqueologia Epigrafia i Numismàtica de la UV (Eixea i Quixal, en premsa), que va introduir en la capçalera de la revista el topònim *Saguntum* davant del nom històric abreviat (*Saguntum. PLAV*) a canvi del seu finançament per la *Caja de Ahorros y Socorros de Sagunto*, de la qual passava a ser una de les publicacions, que es mantingué fins a l'any 1984. El 1985 va rebre una subvenció de la Direcció General de Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana, que en 1987 va ser de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Aquesta es va reprendre el 1994 i es mantingué regularment fins al 2012, a partir del qual el finançament de la revista va quedar exclusivament en mans del departament. Amb el núm. 12 (1977) va començar la breu etapa de direcció d'Almagro, amb una presentació en la qual justificava el canvi de nom. En aquest número col·laboraren el professorat del departament i alguns dels seus alumnes, com Pere P. Ripollès Alegre i Albert Ribera i Lacomba, a més del professor del departament d'Història Antiga José Aparicio Pérez i l'investigador francès Pierre Rouillard. L'estada del nou catedràtic fou curta perquè prompte va marxar, primer a Roma (1979), i després a la *Universidad Complutense*, on ha desenvolupat la seua carrera acadèmica.

En el núm. 15 (1980) figura per primera vegada un Consell de Redacció constituït pels professors del departament; a banda del professorat anterior, Aranegui i Gil-Masarell, i encara Almagro, s'hi incorporaven José L. Peña Sánchez, Bernat Martí Oliver, Valentín Villaverde Bonilla i Pere P. Ripollès Alegre, i no figurava ja Pereira que havia obtingut una plaça a la universitat d'Oviedo. Aquest consell continuà amb petits canvis en els anys següents; així, en el núm. 16 (1981) ja no figurava Almagro, en el núm. 18 (1984) s'incorporava la professora Cristina Aldana Nácher i en el núm. 19 (1985) s'ampliava fins a nou membres amb els professors Joan Bernabeu Auban i Carlos Gómez Bellard. Quan aquest darrer va passar a la direcció amb el núm. 22 (1989), el Consell de Redacció es va reduir a tres membres, que van figurar

fins al núm. 31 (1999): Carmen Aranegui, José L. Jiménez Salvador y Valentín Villaverde. Amb la nova direcció de Carmen Aranegui, des del núm. 32 (2000) va estar format pels professors Villaverde, Bernabeu i Ripollès.

La utilització d'un topònim antic com *Saguntum* en la capçalera d'una revista d'arqueologia no era una novetat, com podem veure en un repàs no exhaustiu. Només acabada la guerra civil, el nou director del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona Martín Almagro Basch va crear la revista *Ampurias* (1939), que ha estat la capçalera més veterana de les revistes catalanes d'arqueologia, que amb el canvi de nom a *Empúries* en els núm. 45-46 (1983-84) ha perdurat fins al 2017. En l'àmbit valencià, i per ordre cronològic, a la mateixa Universitat de València cal recordar la revista *Saitabi*, anteriorment citada, de caràcter més generalista, que fou creada l'any 1940 i continua publicant-se. A escala local, podem destacar la creació l'any 1957 de la revista *Arse* per l'entitat privada *Centro Arqueológico Saguntino*, que també segueix publicant-se. Finalment, l'any 1982 es va crear la revista *Lucentum* com a òrgan del departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga de la Universitat d'Alacant, que avui és una de les revistes d'arqueologia més destacades del panorama espanyol. En un altre àmbit, aquest mateix any va començar a publicar-se la revista *Italica. Cuadernos de trabajo de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma*, que tingué una vida efímera, fins al 1990.

Amb el núm. 12 de 1977, el primer de la segona etapa, es va modificar la portada, que amb petites variants és el disseny que ha acabat per ser el definitiu, senzill i amb un estil més aviat sobri: a la part superior figura el topònim en majúscula i major grandària i davall el nom original més reduït; a la part inferior figura el logotip de la UV, seguit del seu nom i dels de la facultat i del departament; en l'espai intermedi, en la meitat superior apareix el número i un poc més avall l'any. Amb el núm. 16 de 1981 es va augmentar el format fins a 24 x 17 cm. Finalment, en 1990, amb el núm. 23, s'introduïren dos nous canvis que han esdevingut permanents: el text a doble columna i un nou format més gran, de 27,5 x 20,5 cm. També, a partir d'aquest número, s'introdueixen els resums en alguna llengua estrangera (anglès o francès) i, des del núm. 32 del 2000, les paraules clau. L'extensió dels 23 números publicats en aquesta etapa és prou variable, amb un mínim de 145 pàgines en el núm. 17 i un màxim de 470 pàgines en el 22, tot i que majoritàriament se situen entre les 250 i 300.

Seguint la tònica dels primers números, la revista sempre ha estat oberta a les col·laboracions dels joves investigadors, llicenciats o graduats, normalment prepa-

rades a partir de les tesis de llicenciatura, treballs d'investigació o tesis doctorals, que amb els anys s'han fet més nombroses amb l'augment significatiu dels becaris. La invitació a participar-hi s'ha estès als professors invitats i als col·laboradors dels projectes d'investigació. D'aquesta manera s'ha aconseguit diversificar la procedència dels autors.

Amb motiu de la prematura mort de Milagro Gil-Mascarell (1995), la primera catedràtica de Prehistòria de la UV, la revista publicà dos volums d'homenatge (núm. 28 i 29), el primer amb una presentació d'Aranegui (1995), i el segon amb una altra de Bernabeu i Villaverde (1997). L'any següent, el núm. 31 (1998) s'obria amb una nota breu del director, Gómez Bellard, en què explicava el contingut dedicat a la publicació de les actes de la reunió *Evolución del paisaje: estudios europeos recientes*, celebrada a la UV l'any anterior, i s'acomiadava de la seua responsabilitat com a director en nom del Comitè de Redacció. En un altre canvi de direcció, el núm. 42 (2010) inclou una nota de presentació del nou equip editorial, encapçalat per la directora Consuelo Mata, on s'anunciava una nova etapa amb l'adaptació als nous formats de presentació i requisits de qualitat. La revista no s'ha pronunciat mai en cap editorial sobre esdeveniments de tipus acadèmic, científic o relacionats amb el Patrimoni Arqueològic. Tampoc ha inclòs una secció dedicada a la tasca de recerca i docència realitzada en el departament, que hauria permès difondre les seues activitats i guanyar en visibilitat i transparència.

En aquesta etapa es produí un primer intent de publicar una nova sèrie que amb el títol *Monografías del Laboratorio de Arqueología de Valencia* pretenia donar a conèixer treballs més extensos. El primer –i únic– número aparegué l'any 1981, anava signat per Gil-Mascarell i Aranegui i portava el títol *El Bronce Final y el comienzo de la Edad de Hierro en el País Valenciano*. Era una modesta monografia de només 69 pàgines que, com destacava Llobregat en la presentació, pretenia oferir un estat de la qüestió sobre aquest tema. Malauradament, no tingué continuïtat, i vam haver d'esperar dèssset anys perquè aparegués una nova sèrie d'aquesta mena, ara amb el títol *Saguntum-Extra*, el primer número de la qual es publicà el 1998 amb el títol *Los Iberos, principes de Occidente. Las estructuras de poder en la sociedad ibérica*; fou editat per Aranegui i conté les actes del Congrés Internacional que sobre aquest tema es va celebrar el mateix any a Barcelona. Fins al 2021 se n'han publicat 22 números, i avui pot considerar-se una sèrie prestigiosa i plenament consolidada.

La darrera etapa (2003-2022) es caracteritza per la progressiva adaptació de la revista als estàndards internacionals quant a formats, continguts, consells de redacció i científic, revisió per parells, reducció de l'endogàmia, cerca de la paritat i, finalment, accés lliure i gratuït en línia. No cal dir que els canvis que van anar implementant-se gradualment en *Saguntum*. *PLAV* eren causats pels nous sistemes de classificació i avaluació de les revistes científiques en el camp de les humanitats, de manera especial la introducció dels índexs d'impacte com una de les referències fonamentals per analitzar els resultats de la recerca. Aquestes noves exigències van empènyer la majoria de les revistes científiques de Prehistòria i Arqueologia a un procés d'adaptació per tal de situar-se de manera destacada en el rànquing internacional. Aquest procés s'inicià sota la direcció d'Aranegui i continua fins a l'actualitat amb una voluntat constant de millora per tal de convertir-la en una publicació de referència en el marc de la investigació arqueològica internacional. Així, l'any 2003 es nomena un nou Consell de Redacció de set membres, quatre dels quals eren externs: Lorenzo Abad Casal (Univ. Alacant), Germán Delibes de Castro (Univ. Valladolid), Gabriela Martín Ávila (Univ. Pernambuco, Brasil) i Laurence Guy Straus (Univ. Nuevo México). Aquest consell, amb petits canvis quant a composició i nombre, es mantindrà sota la direcció de J. Emili Aura Tortosa fins al 2009. D'altra banda, en aquesta etapa creix notablement la difusió de la revista i arriba fins als 450 exemplars, que amb la implantació de l'edició electrònica ha quedat en 250. L'extensió se situa entre les 139 pàgines del núm. 42 (2010) i els 284 del núm. 47 (2015), amb una mitjana al voltant de les 210 i una forquilla entre les 220 i 280 pàgines en els darrers deu números.

L'adaptació als nous estàndards internacionals va prendre forma definitiva l'any 2010 amb el núm. 42, quan començà el primer període de direcció de Consuelo Mata. Per primera vegada, el nou equip editorial –constituït a més per Pere P. Ripollès, Oretó García Pujol i Lluís Molina Balaguer– obria el volum amb una nota de presentació en la qual expressava les raons i els objectius del procés iniciat (Mata *et al.* 2019). Davant els canvis importants que estaven produint-se en les formes de divulgació de la recerca, i de com aquests afectaven els hàbits dels investigadors, la revista *Saguntum*. *PLAV* havia de convertir-se en un vehicle de transmissió àgil, accessible i rigorós que tingués la més àmplia difusió, per la qual cosa calia incloure-la en les noves plataformes digitals. En conseqüència, el nou equip mantindria la mateixa línia editorial, però anava a fer tots els canvis necessaris per a adaptar

l'edició als nous formats de presentació i requisits de qualitat. A partir del núm. 42, aquests es concretaren en la doble edició en paper i electrònic d'accés lliure, a través de la plataforma *Open Journal System* (OJS), l'actualització de les normes de publicació per a la presentació d'originals i la incorporació de l'avaluació dels articles pel sistema del doble parell a cegues. El Consell de Redacció es manté amb set membres, alguns dels quals són externs al departament, amb una composició paritària, i s'introdueix un Consell Assessor internacional i també paritari de 27 membres, amb una estructura que amb petites modificacions s'ha mantingut fins a l'actualitat. El nou equip editorial es proposava realitzar tots els esforços necessaris perquè la revista mantingués i incrementés el seu nivell de qualitat científica i posicionar-la de manera destacada en els rànquings internacionals.

En aquest procés ha jugat un paper fonamental la seua transformació en una revista electrònica, amb la creació d'una pàgina web pròpia (<https://ojs.uv.es/index.php/saguntum>), allotjada en la del departament de la UV, que permet l'accés directe i gratuït de tots els seus continguts, alhora que es manté una limitada edició en paper per tal d'assegurar els nombrosos intercanvis amb altres revistes que, al llarg d'aquests seixanta anys, han facilitat l'arribada a la Biblioteca d'Humanitats d'un important nombre de publicacions periòdiques, no únicament d'institucions valencianes i espanyoles, sinó també d'àmbit internacional, especialment de França, Itàlia i Alemanya. L'aplicació d'aquests paràmetres de qualitat va portar un augment progressiu de treballs signats per investigadors que no pertanyien al departament. D'aquesta manera, es va assolir l'objectiu de situar la revista en una destacada posició entre les revistes d'arqueologia nacionals i internacionals. La seua inclusió en la plataforma OJS ha permès una àmplia difusió dels seus continguts i de la sèrie de monografies *Saguntum-Extra*. A més del lloc web de la mateixa revista, els seus articles poden consultar-se en diferents plataformes com Roderic, de la UV; RACO, d'àmbit català; i Dialnet. Quant a l'edició digital, si la comparem amb altres revistes espanyoles de temàtica semblant, veiem que AEspA començà a publicar-se en aquest format l'any 2007, *Pyrenae* el 2009, *Zephyrus* el 2011 i *Spal* el 2013.

A conseqüència d'aquest procés de contínua millora, avui la revista té el segell de qualitat FECYT de les revistes científiques espanyoles renovat el 2023, incloent-hi la Menció de Bones Pràctiques Editorials en Igualtat de Gènere obtinguda el 2022; se situa en la categoria A de la classificació en ciències humanes de CIRC; des de 2020, se situa en el Q2 de *Scimago Journal & Country Rank*

(SJR) amb un H-Index de 5, es troba a la posició 121 de 411 revistes en l'àrea d'*Archeology (arts and humanities)*, essent la vuitena de tot l'estat espanyol per darrere de *Virtual Archaeology Review*, *Trabajos de Prehistoria*, *Zephyrus*, *Arqueologia de la Arquitectura*, *SPAL*, *Complutum i Lucentum*, a més d'estar indexada en diverses bases de dades com *Scopus*, *Latindex* i *Dialnet*, entre altres. Tot açò és conseqüència d'un creixent nombre de citacions externes rebudes als treballs publicats en la revista, essent minoritari el registre d'autocites que no supera les dues en cap dels volums publicats en els darrers cinc anys. A més, el component d'internacionalització dels autors dels treballs ha experimentat un notable i gradual ascens, concretament del 10% en el 2021 i del 7,69% en el 2022. Finalment, la bona acollida de la revista i l'interès que susciten els treballs publicats es veuen reflectits en les dades dels darrers sis anys sobre les visualitzacions en el lloc web de la revista (fig. 3). Quant als diferents números, el 54 (2022), amb 426 visualitzacions, és el més consultat, a molta distància dels números anteriors.

En conjunt, al llarg d'aquests seixanta anys, la revista ha publicat un total de 748 treballs, dels quals 593 són articles i 155 notícies (fig. 4). La mitjana d'articles per número va experimentar un augment notable de la prime-

ra a la segona etapa (de 7 a 12,5), per a disminuir lleugerament en la tercera (fins a 11,25). Les notícies, absents en la primera etapa, han duplicat el nombre amb el pas de la segona a la tercera i la consolidació de la secció, mentre que la mitjana a penes ha augmentat (de 5,5 a 5,7).

ANÀLISI CRONOCULTURAL

En la nostra anàlisi prendrem com a punt de partida, des de la segona etapa, la classificació que fa ÍNDICES-CSIC de l'àrea d'Arqueologia a la península Ibèrica (Rodríguez Yunta i Vidal Liy 2020: 16), que s'organitza en els següents epígrafs: Paleolític i Epipaleolític, Neolític, Calcolític i edat del Bronze, Tartessos i colonitzacions grega i fenicio-púnica, edat del Ferro (cultura Ibèrica i Celtibèrica), Arqueologia romana i visigoda i Arqueologia medieval. A més a més, hi afegirem altres epígrafs que aquesta no contempla, com són cultura Talaiòtica, Arqueologia moderna i Arqueologia contemporània, a més de dividir alguns epígrafs genèrics per considerar-los més d'acord amb la realitat arqueològica. En la primera etapa hem utilitzat epígrafs més generals i n'hem reduït el nombre, adaptant-los a les característiques de la recerca en una època en què aquesta encara no estava tan especialitzada.

En la primera etapa (1962-1975) se'n van publicar onze números, amb una periodicitat irregular que no arriba a número per any (0,78). D'aquests, sis foren monogràfics, tres dels quals són d'autoria individual. En total s'hi van publicar 77 articles i cap notícia, ja que en aquells anys no existia aquesta secció. La mitjana és de set articles per volum, encara que com s'acaba d'assenyalar tres són d'autoria individual. En aquests treballs es tracten tots els períodes clàssics de la disciplina, tot i que de forma molt desigual. Entre tots, predominen l'Arqueologia romana (24,5%) i la cultura Ibèrica (22%), períodes d'especial interès per al professor Tarradell. Entre els de prehistòria, hi destaca l'edat del Bronze (13%), i resulta cridanera la primerenca publicació d'un treball sobre Arqueologia visigoda, període que encara avui dia té una escassa presència en les revistes espanyoles (Armada 2009: 5; Rodríguez Yunta *et al.* 2019: fig. 1, tab. 4; Rodríguez Yunta i Vidal 2020: figs. 3, 5 i 11; Raposo 2021: fig. 18).

La segona etapa (1977-2002) s'inicia amb la nova direcció del professor Almagro i el canvi de capçalera. En aquesta etapa va començar a consolidar-se l'estructura de la revista i se'n van publicar 23 números de periodicitat

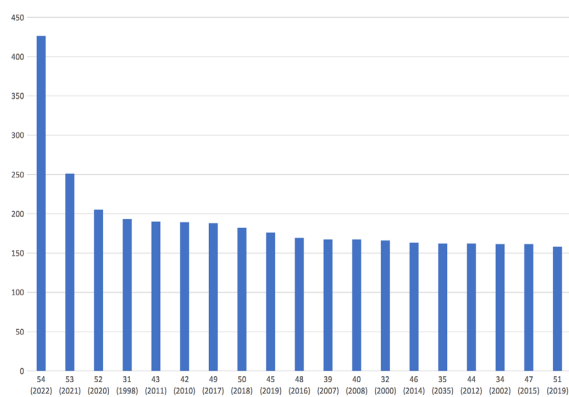

Fig. 3. Visites al lloc web de la revista fins al núm. 54 (2022) (consulta 2024/10/22).

Etapes	Articles	Mitjana	Notícies	Mitjana
1962-1974	77	7	0	0
1977-2002	291	12,5	51	5,5
2003-2022	225	11,25	104	5,7
TOTALS	593		155	

Fig. 4. Nombre d'articles i notícies publicats per etapes, amb les corresponents mitjanes.

anual, amb poques excepcions. Després de la publicació dels 12 primers, l'any 1991 s'hi va introduir la secció *Noticiari* en què apareixia majoritàriament informació sobre els treballs de camp dels membres del departament de Prehistòria i Arqueologia; aquesta secció s'ha mantingut fins al present, però ara limitada a troballes i estudi de peces destacades. En aquesta anàlisi s'han comptabilitzat conjuntament totes les col·laboracions, tant els articles com les notícies. Entre els anys 1978 i 1980, en tres números es va incloure una altra secció de recensions amb el títol *Bibliografia*, que per la seua curta durada no s'ha tingut en compte en aquesta anàlisi. En total, en la segona etapa es van publicar 291 articles i 51 notícies, a més de 23 recensions, el que dona una mitjana de 12,5 articles i de 5,5 notícies per volum.

Els períodes estudiats mantenen la tendència anterior, és a dir, un predomini de l'Arqueologia romana (35%), seguida de la cultura Ibèrica (19%). Menor és la presència de treballs sobre Prehistòria, que tracten sobre l'edat del Bronze (10,5%) i el Paleolític (8,7%). De manera general, en aquest període cal destacar la publicació de treballs sobre tots els períodes cronoculturals, excepte d'Arqueologia visigoda, encara que siga de manera puntual. En relació amb aquests, les tendències majoritàries s'assemblen a les observades en les revistes *Revista d'Arqueologia de Ponent*, *Madriдер Mitteilungen* i *Archivo Español de Arqueología*, i mostren una major diversificació que altres publicacions anàlogues (Armada 2009: fig. 5; Raposo 2021: fig. 18; Rodríguez Yunta i Vidal 2020: fig. 3 i 4).

En la tercera etapa (2003-2022), al llarg de vint anys, la revista ha consolidat la seua periodicitat anual, el seu format i l'organització interna en dues seccions (Articles i Noticiari), la segona de les quals només ha deixat d'aparèixer en 2006 i 2009. En total, es van publicar 225 articles (en 20 vols.) i 104 notícies (en 18 vols.), amb una mitjana de poc més d'11 articles i quasi sis notícies, quantitats en les quals s'aprecia una certa regularitat en relació amb l'etapa anterior. Els períodes cronoculturals mantenen la tendència anterior, amb una clara similitud en el predomini palès de treballs sobre l'Arqueologia romana i ibèrica. Cal destacar, però, que bona part dels treballs sobre el món romà són notícies d'epigrafia i escultura, més freqüents en els darrers anys. La diferència més destacada es troba en el descens dels treballs de Prehistòria antiga i recent i en l'augment dels que tracten sobre l'Arqueologia medieval, moderna i contemporània, una presència que s'apuntava tímidament en la segona etapa.

En síntesi, en la seua ja llarga trajectòria la revista *Saguntum. PLAV* ha atret de manera majoritària treballs sobre l'edat del Ferro i l'Arqueologia romana, i en grau més baix contribucions sobre les etapes més antigues de la prehistòria, cosa que pot explicar-se en part per la seua tradició des dels orígens (fig. 5). Al mateix temps, ha ampliat la temàtica cap a períodes històrics més recents que tenen una menor presència en altres revistes de l'estat.

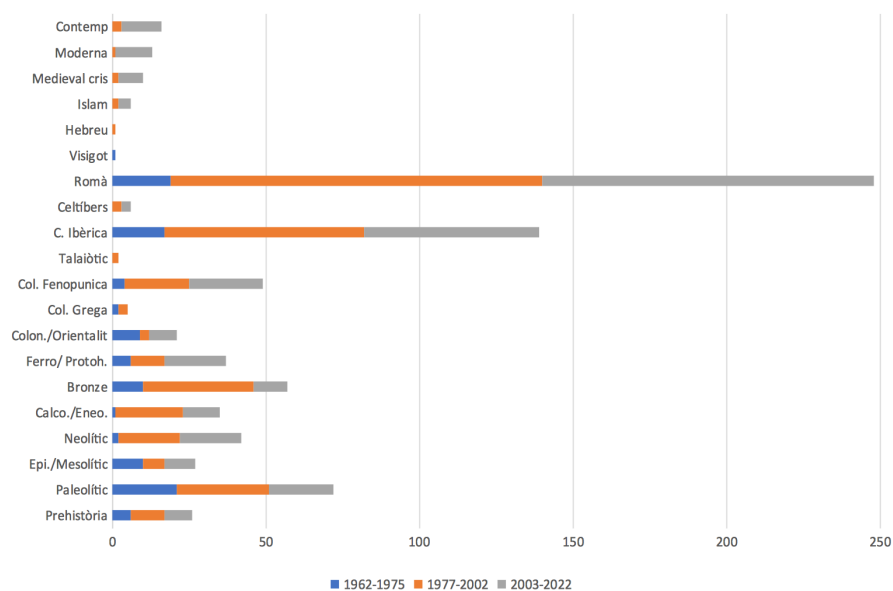

Fig. 5. Treballs publicats per períodes i temàtiques generals en les diferents etapes.

ANÀLISI TEMÀTICA

L'anàlisi per temes pot comprendre una gran varietat d'aspectes. Per tal de facilitar les comparacions amb altres anàlisis bibliomètriques, hem optat per utilitzar els camps que segueixen Rodríguez Yunta i Vidal (2020: 18), amb algunes matisacions adaptades als treballs publicats en la revista *Saguntum*. *PLAV*. Les etiquetes utilitzades són les següents: Historiografia/Estat de la qüestió, Toponímia, Cultura material (ceràmica, metall, vidre, lítica, escultura), Jaciment/Excavació (quan es tracta de la descripció d'una excavació i una visió general d'un jaciment), Territori (temes sincrònics o diacrònics més enllà d'un jaciment; prospeccions), Arquitectura, Funerari (estudis de necròpolis sempre que incloquen una tasca d'interpretació), Cultural amb interpretació, Art prehistòric (tant rupestre com moble), Arqueofauna i Arqueobotànica (quan els treballs només tracten aquests aspectes), Antropologia física, Geoarqueologia, Arqueologia subaquàtica, Gènere, Arqueologia Experimental, Numismàtica, Epigrafia, Datació, Arqueometria (qualsevol aplicació en cultura material, tant en restes immobles com biòtiques), Patrimoni, *Laudatio* (homenatges, biografies, etc.).

En la primera etapa les temàtiques dominants són les pròpies d'aquell període acadèmic, amb majoria d'estudis dedicats a la Cultura material moble (>30%), seguida per un nombre significatiu d'estats de la qüestió o pano-

rames generals (20%). Més allunyades es troben les publicacions sobre Jaciments/Excavacions i Epigrafia. Entre les temàtiques minoritàries, cal destacar la presència pionera d'un article sobre Arqueofauna, dos sobre Datació i tres de Territori (fig. 6).

Entre 1977 i 2002, en la segona etapa, els temes tractats s'amplien de manera considerable, tot i que continua destacant la Cultura material moble (34%), seguida de Jaciments/Excavacions amb només un 12%. Comencen a despuntar Epigrafia (9%) i Numismàtica, aquesta per primera vegada, amb el 10,5%. Entre els temes minoritaris destaquem els primers treballs d'Arqueometria (2%), a més dels d'Arqueobotànica i Antropologia física.

En la darrera etapa es manté la diversificació dels temes tractats. Malgrat que són majoritaris la Cultura material moble (26%) i els Jaciments/Excavacions (21,5%), les diferències entre els dos temes es redueixen. Epigrafia i Numismàtica continuen tenint una presència notable, encara que per davall del 10%. Al seu torn, Territori (8%), Funerari (5%) i Arqueometria (4%) tenen una tendència a l'alça. En aquesta etapa també s'introdueixen per primera vegada, de manera incipient, els temes de Gènere (0,9%). El nombre elevat de treballs sobre Jaciments/Excavacions s'explica perquè durant alguns anys el Noticiari era una secció en què es publicaven, entre altres, les activitats de camp dels membres del Departament.

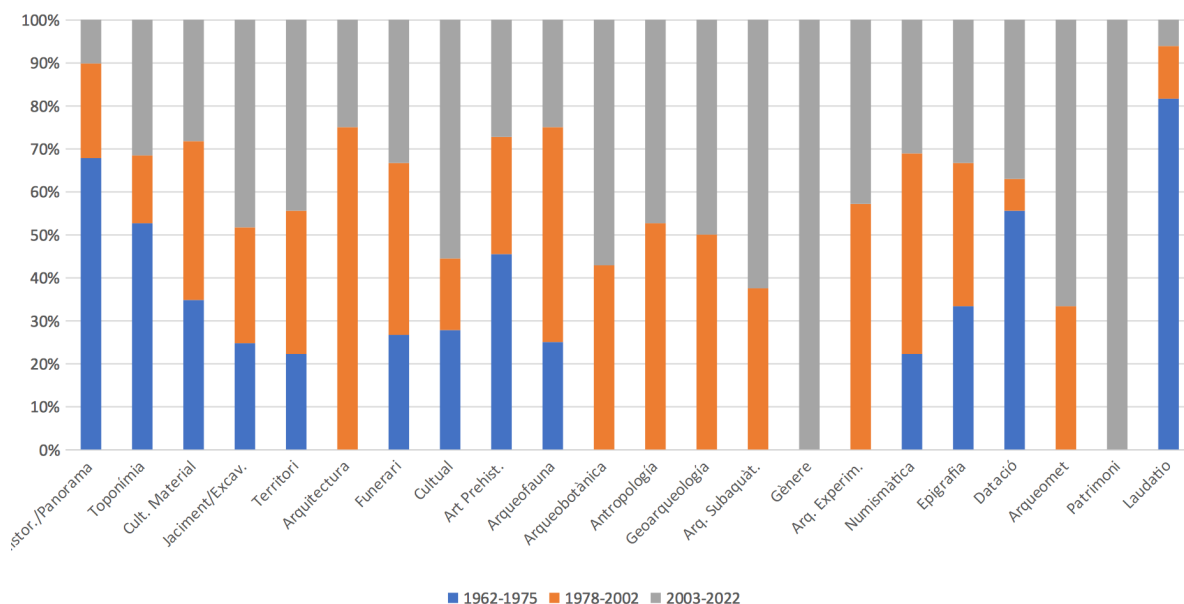

Fig. 6. Camps temàtics dels treballs publicats per etapes.

ANÁLISI GEOGRÀFICA

La revista *Saguntum. PLAV* va nàixer amb l'objectiu primordial de donar visibilitat, tal com expressa el seu nom original, als treballs que feien els membres i col·laboradors del LAUV. Les dues primeres etapes de la publicació són un reflex fidel d'aquesta finalitat, tant per l'àmbit geogràfic dels seus estudis com per la procedència dels seus col·laboradors. Aquests dos aspectes han anat matisant-se, sobretot en la darrera etapa, amb l'objectiu d'adaptar-se als criteris exigits per obtenir una bona avaluació per part de les agències especialitzades.

En la primera etapa veiem un panorama geogràfic diversificat, encara que amb escasses contribucions (fig. 7,

8 i 9). Entre aquestes són especialment significatives les relatives al Brasil, Palestina, Tunísia i Marroc, que s'expliquen per la carrera professional del professor Tarradell, en els dos darrers casos, i per la trajectòria investigadora de dos dels seus deixebles, Martín en el primer cas i Llobregat en el segon. No obstant això, destaquen sobretot els temes que tracten del País Valencià, amb un 57%, en els quals hi ha una clara absència de la província de Castelló. Pel que fa a les contribucions d'àmbit internacional, constitueixen un 13%, i les peninsulars, un 30%.

En la segona etapa s'observa una gran diversificació geogràfica peninsular, però sense augmentar-ne la presència (30%); en canvi, es redueix l'àmbit internacional (3%). Les contribucions relacionades amb el País Valen-

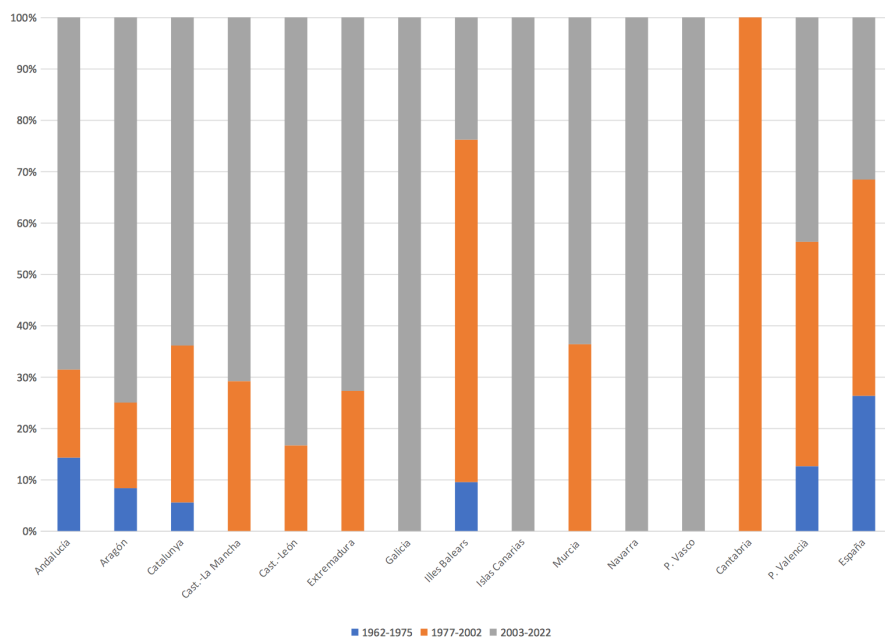

Fig. 7. Contributions de les CCAA per etapes.

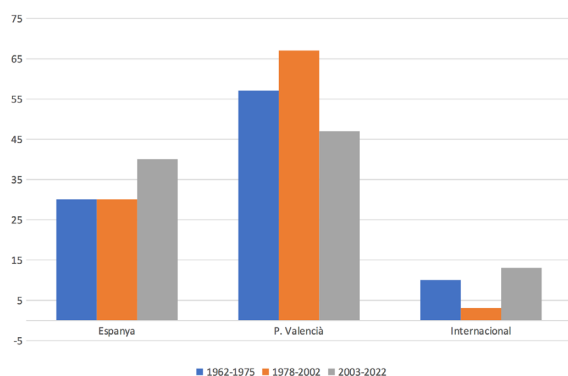

Fig. 8. Contributions dels àmbits espanyol, valencià i internacional per etapes.

cià encara són predominants (67%), especialment les referides a la província de València (34%). En la darrera etapa augmenta considerablement el nombre de contribucions sobre Espanya (40%), quasi igualant les del País Valencià (46,5%), àmbit en el qual continua dominant la província de València (27%). També n'augmenten les internacionals i s'apropen a percentatges similars als de la primera etapa (13,5%). Aquestes xifres són indicatives del canvi de tendència cap a una obertura de l'espectre geogràfic. En l'àmbit estatal, quasi totes les CCAA estan representades, tot i que de forma desigual, amb el predomini del País Valencià; les que millor ho estan són Andalusia i Catalunya, seguides de les Illes Balears i Castella-La

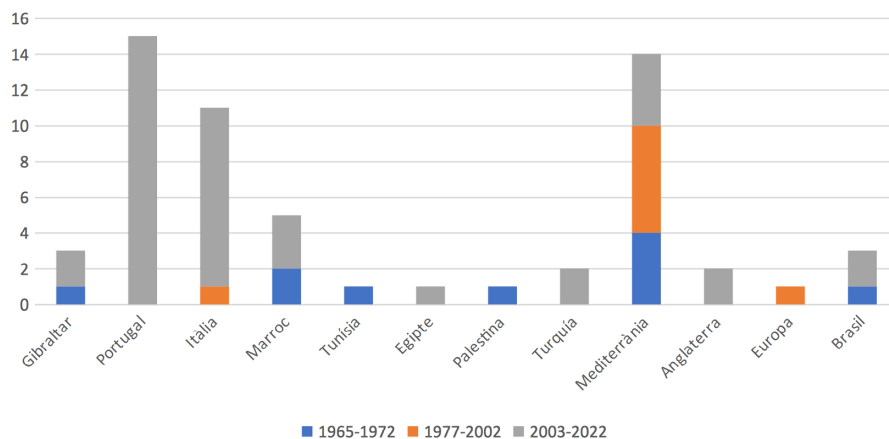

Fig. 9. Treballs publicats en les diferents etapes, per països i àrees geogràfiques.

Manxa. Són absents Astúries, La Rioja, Madrid i les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla. L'àmbit internacional continua tenint poca presència, amb un predomini dels països del Mediterrani occidental, entre els quals destaquen Portugal i Itàlia, sobretot en la tercera etapa, que és la de major internacionalització de la revista.

AUTORIA: GÈNERE, INDIVIDUALITAT VS. COL·LABORACIÓ, IDIOMA, INSTITUCIONS, INTERNACIONALITAT

En aquest apartat hem inclòs diverses qüestions relacionades amb l'autoria, com gènere, individualitat vs. col·laboració, idioma, institucions i internacionalitat. Entre els aspectes relatius a l'autoria, només hem tingut en compte la repetició d'autors/es quan la mateixa persona col·laborava en dos o més treballs del mateix volum.

GÈNERE

Quant al gènere, en la primera etapa hi ha un total de 85 autors, dels quals 57 (67%) són homes i 28 (33%) dones (fig. 10). Entre 1977 i 2002, augmenta el nombre de signants (507), dels quals 331 ho són d'articles i 176 de notícies. Del total, el 80% són homes (405) i només el 20% dones (102), i això suposa una notable disminució de la presència femenina. Els articles estan signats per 259 homes (78%) i només 72 dones (22%); en el Noticiari, el desequilibri és encara major, ja que hi ha 146 homes (83%) per només 30 dones (17%). En la tercera etapa hi ha un total de 741 autors: 538 d'articles i 203 de notícies. El percentatge d'homes continua sent majoritari, un 65% (482 homes), encara que augmenta el de do-

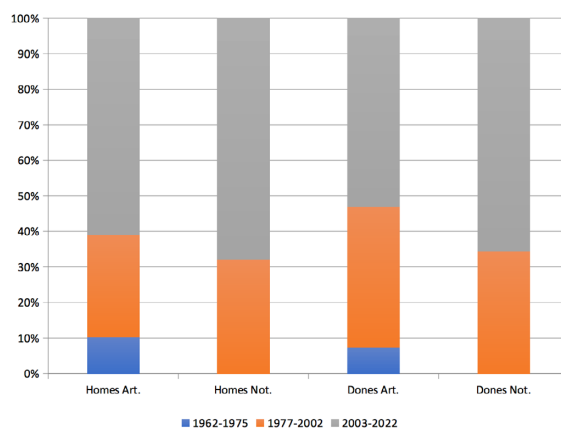

Fig. 10. Contribucions per gèneres, desglossades per articles i notícies, al llarg de les diferents etapes.

nes, amb un 35% (259). En els articles, els percentatges es mantenen: 63% (338 homes) i 37% (200 dones), mentre que en el Noticiari les xifres es pareixen a les de la segona etapa: 144 homes (71%) i 59 dones (29%).

En els seixanta anys de vida de la revista han publicat un total de 1333 autors, dels quals 944 (71%) són homes i 389 (29%) dones. En aquest període, la presència de les dones, encara que augmenta lleugerament, és sempre menor que la dels homes i se situa al voltant d'un terç de l'autoria. Es tracta de percentatges globals més favorables que en algunes revistes (Raposo 2021: 557; Rodríguez Yunta i Vidal 2020: 23), i similars a les d'altres (Rodríguez Yunta *et al.* 2019: 209). Sobre aquesta qüestió, cal assenyalar que les dues anàlisis publicades sobre la *Revista d'Arqueologia de Ponent* no tenen en compte el gènere dels autors (Armada 2009 i 2016).

INDIVIDUALITAT VS. COL·LABORACIÓ

Un altre aspecte a tenir en compte en l'autoria és el nombre de signants, ja que també s'hi aprecia una evolució evident (fig. 11). En la primera etapa, la majoria dels articles són individuals (91%), mentre que les col·laboracions de dos signants són el 8% i de tres l'1%. El canvi comença a notar-se en la segona etapa, quan un 70% dels treballs se signen individualment; la resta ho fan entre dos i cinc autors, amb una excepció de dotze signants. La majoria d'aquests treballs estan signats per dos (19%) i tres autors/es (7%). El gran canvi s'esdevé a partir de 2003, quan només el 45% dels treballs són individuals; la resta es reparteix desigualment entre dos i dotze signants, amb una majoria de dos (19%) i tres (17%).

IDIOMA

La revista ha estat oberta a la utilització d'altres llengües espanyoles i estrangeres, però la seua incorporació real va ser tardana i minoritària. Com hem vist, el català només s'utilitza en un treball del núm. 5 en 1968, i el següent haurà d'esperar al núm. 20 (1986), a

partir de quan començarà a sovintejar en alguns articles i notícies. Pel que fa als autors forans, en diversos números els seus treballs van ser traduïts al castellà; és el cas de Michel Ponsich (1968), Wilhelm Schüle (1968), Jean-J. Jully (1978) i Jean-N. Bonneville (1985). Des de fa anys, en les normes de la revista es diu de manera explícita que s'accepten articles en totes les llengües oficials d'Espanya i en portuguès, italià, francès i anglès, encara que això no s'ha traduït en la seua presència significativa (fig. 12). El primer treball publicat en una llengua estrangera és una notícia en italià que aparegué en el núm. 25 (1992), amb un cert retard sobre altres revistes de l'estat; quant als articles, el primer és en anglès i es publicà en el núm. 28 (1995) i el segon és en francès i aparegué en el núm. 29 (1995). La publicació de treballs en llengües estrangeres no deixarà de ser un fet puntual, i no pas una mostra efectiva d'internacionalització de la revista. De manera general, l'idioma majoritari dels treballs publicats és el castellà (86%); de les altres llengües oficials, només el català té una presència notable (9%). En *Saguntum. PLAV* les diferències entre castellà i català són més grans que, per exemple, en la *Revista d'Arqueologia de Ponent* on, malgrat el domini del català, hi ha un major

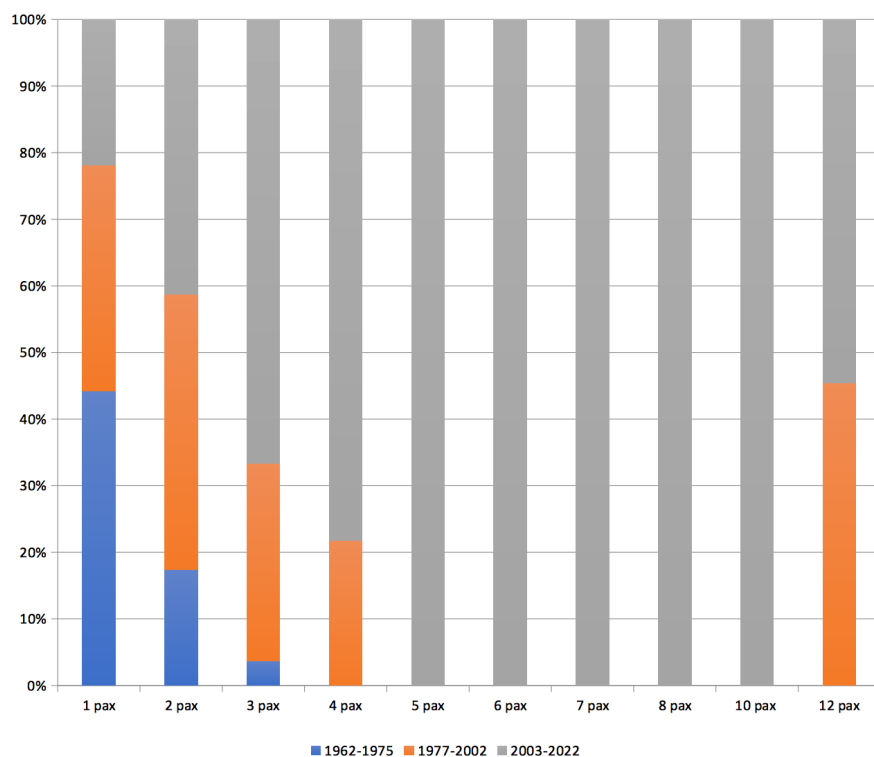

Fig. 11. Nombre d'autors/es per article en cada etapa.

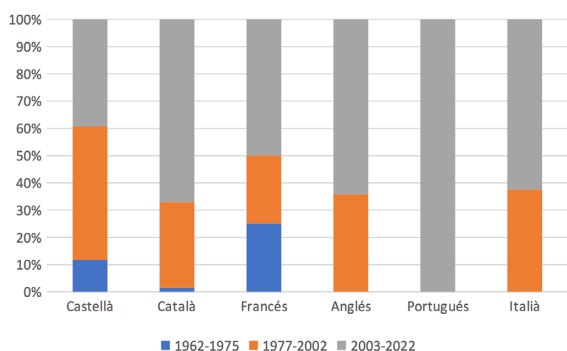

Fig. 12. Llengües dels treballs en cada etapa.

equilibri amb el castellà (Armada 2009: 12, fig. 3). En *Madridier Mitteilungen* es dona una situació similar: l'idioma majoritari és l'alemany, seguit del castellà, mentre que anglès, francès, portuguès i italià tenen una presència similar a la d'altres revistes espanyoles (Rapo 2021: fig. 9).

Dels idiomes no espanyols, crida l'atenció la poca presència del francès davant del portuguès, per ser els països més pròxims. L'escassetat de treballs en llengües no espanyoles pot considerar-se una minva en la internacionalitat de la revista, que no es justifica per una manca de contactes amb investigadors forans, que diversos membres del departament han mantingut en les darreres dècades. No es tracta tampoc d'una distribució reduïda de la revista, ja que sempre ha tingut un nombre considerable d'intercanvis, entre 250 i 450. Però

poques revistes espanyoles tenen percentatges d'idiomes estrangers més elevats (Armada 2009: 12, fig. 3; Rodríguez Yunta i Vidal Liy: 28, fig. 24S). No obstant això, cal tenir en compte que si els temes majoritaris de la revista són espanyols, és comprensible que també ho siguin les llengües oficials. La procedència dels/les autors/es és un altre element a considerar en l'elecció de la llengua. La nul·la presència del galleg i eusquera pot trobar explicació per l'existència de revistes que publiquen treballs en aquestes llengües en els seus respectius territoris.

INSTITUCIONS DELS/LES AUTORS/ES

L'adscripció dels/les autors/es a una institució determinada consta de forma explícita en la revista des del vol. 23 (1990). Amb anterioritat, només tres persones, dues de l'àrea de matemàtiques de la mateixa UV, la hi havien fet constar (vol. 11, 1975). Per tant, l'adscripció anterior a l'any 1990 s'ha fet pel coneixement de les persones que participaren en els diferents volums i, de vegades, de forma indirecta en assenyalar els/les autors/es que es tractava d'una tesi doctoral o tesi de llicenciatura defensada en una universitat determinada. D'acord amb els paràmetres anteriors, és comprensible que els/les autors/es procedents d'institucions valencianes i de la resta d'Espanya siguin la majoria (fig. 13).

En conjunt, la presència de la UV és clarament dominant, però en l'última etapa s'observa un esforç per incrementar les col·laboracions externes i limitar la del per-

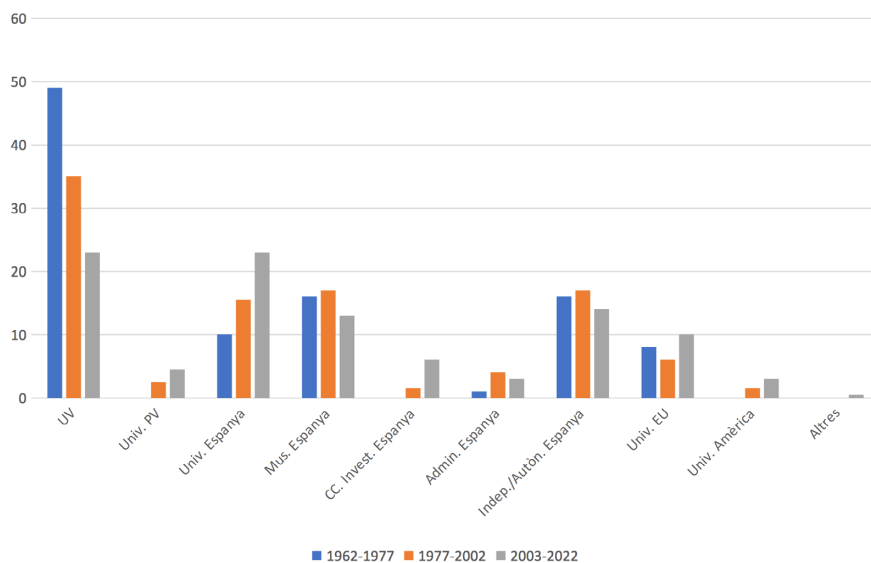

Fig. 13. Nombre de treballs publicats segons la procedència institucional dels/les autors/es per etapes.

sonal relacionat directament amb aquesta institució. No obstant això, cal fer constar que en aquests percentatges tan elevats entren tant el PDI com els/les estudiants de llicenciatura-grau i doctorat, ja que la revista ha estat durant molts anys un mitjà de difusió de les activitats dels membres i col·laboradors del Departament de Prehistòria i Arqueologia de la UV, tant en la secció de Noticiari com en la d'Articles.

De la resta d'universitats valencianes, cal tenir en compte que en la primera etapa només existia la UV; és en la segona quan es creen les universitats d'Alacant (1979) i la Universitat Jaume I (UJI) de Castelló de la Plana (1991). Aquest motiu explica el nombre més gran de treballs de la d'Alacant i la quasi total absència de l'UJI, en aquest cas justificada en part per la inexistència d'estudis especialitzats en Arqueologia. La resta d'universitats espanyoles arriben al 59%, entre les quals són majoritàries les catalanes, madrilenyes i andaluses; aquestes darreres tenen major presència que les anteriors en la tercera etapa. Entre els autors, n'hi ha de quasi totes les CCAA, amb l'excepció d'Astúries, Illes Canàries i les dues ciutats autònomes de Ceuta i Melilla, quelcom semblant al que succeïa amb els àmbits geogràfics.

El personal adscrit a museus espanyols, tant nacionals com provincials i locals, també és present des del principi. En canvi, no succeeix el mateix amb els centres d'investigació, des del CSIC fins als més recents com l'ICAC o l'IPHES, que no arriben al 10%. Un percentatge similar té el personal adscrit als diferents organismes de l'administració, tals com ajuntaments, CCAA i ministeris. Al mateix nivell que el personal de museus es troben els/les investigadors/es independents i, en l'última etapa, els pertanyents a empreses d'arqueologia.

La internacionalització –present des de la primera etapa– només suposa un exigu 13,5%, amb una lleugera tendència a l'augment en la darrera etapa. Són majoritaris els/les autors/es procedents d'institucions europees, amb un escàs 10%. França és la que aporta més col·laboracions, però en la tercera etapa ha estat superada per Portugal, Grècia i Itàlia. De fora del continent europeu, destaquen els/les autors/es del Brasil i EEUU, també en la darrera etapa. Si se'n té en compte la procedència, es veuen tendències similars en *Madrider Mitteilungen*, on les contribucions d'autors alemanys tenen una àmplia presència, però en clara disminució, i les procedents d'universitats són dominants davant d'altres institucions (Raposo 2021: fig. 14).

CONSIDERACIONS FINALS

En aquest treball hem intentat fer una breu història i una anàlisi bibliomètrica de la revista que va nàixer l'any 1962 amb el nom de *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* de mans del catedràtic Miquel Tarra-dell, que amb aquesta denominació pretenia donar continuïtat a la ja llarga història d'aquesta institució singular que ha estat el LAUV. La seua aparició es va donar en un context de relleu de la investigació arqueològica a la UV motivat per la presència d'aquest jove professor, amb la finalitat de comptar amb un òrgan de difusió dels resultats la recerca dels membres i col·laboradors de la càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica. Aquesta iniciativa va permetre situar la UV entre les poques universitats espanyoles que aleshores disposaven d'una revista especialitzada que els permetia visualitzar la seua tasca d'investigació en aquesta matèria. Es tracta de la tercera revista d'arqueologia més antiga en l'àmbit universitari, i la segona que continua activa. Per iniciativa del catedràtic Martín Almagro Gorbea, l'any 1977 se li va afegir el topònim *Saguntum* a la capçalera, conservant el nom inicial com a subtítol i adquirint la denominació que amb els anys ha arribat a ser una marca àmpliament coneguda en l'àmbit de l'arqueologia.

En aquestes dècades, amb la seua àmplia distribució i una progressiva rellevància nacional i internacional, ha contribuït a incrementar el paper de la UV en el camp de la recerca. En l'àmbit local, també ha tingut un paper destacat en la difusió dels resultats de la investigació sobre

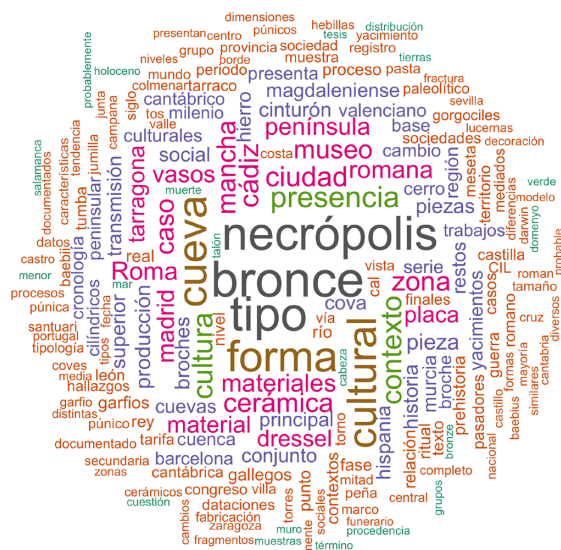

Fig. 14. Núvol de paraules del núm. 54 (2022).

nombrosos jaciments del territori valencià. La història recent de l'arqueologia valenciana no es pot entendre sense conèixer la revista *Saguntum. PLAV*. Al llarg dels anys, la revista ha estat un bon reflex de la transformació de la disciplina arqueològica en el nostre país, consolidant una destacada posició entre les publicacions periòdiques especialitzades en Arqueologia i adquirint un indubtable prestigi. L'adaptació a les noves tendències en el camp de la difusió de l'activitat científica, com l'edició electrònica en obert, el compliment de les exigències internacionals i la inclusió en bases de dades i índexs de cites, han fet possible situar-la en un lloc destacat en el seu camp.

Pel que fa als aspectes cronològics i culturals que s'han tractat en aquest treball, *Saguntum. PLAV* va nàixer amb una orientació clara cap als períodes que interessaven al seu fundador i als seus primers deixebles: la prehistòria recent, la cultura ibèrica i el món romà. Amb el temps, si bé s'han mantingut aquests interessos inicials, la revista s'ha obert a altres etapes –en relació amb les línies de recerca més actives en el marc de la disciplina– cap als dos extrems de l'arc cronològic: d'una banda, cap a la prehistòria, i, d'altra banda, cap a l'antiguitat tardana i –en grau més baix– els períodes medieval, modern i fins i tot contemporani. Aquesta diversificació s'ha produït també en els temes tractats, entre els quals destaquen els estudis dedicats a la cultura material i els estats de la qüestió, als quals segueixen els treballs sobre jaciments i excavacions. Una cosa semblant ha succeït amb les àrees geogràfiques, ja que –tot mantenint l'interès inicial pels jaciments i temes valencians– ha anat rebent contribucions no únicament que tracten de territoris i problemàtiques més allunyats sobre els quals investiguen els membres i col·laboradors del departament, sinó també d'autors d'altres procedències i institucions que treballen en àrees molt diverses d'àmbit nacional i –en grau inferior– internacional.

En l'apartat sobre l'autoria, la qüestió del gènere manifesta un clar desequilibri favorable als homes; només en la darrera etapa el percentatge de dones ha augmentat fins a situar-se un poc per damunt del terç del total. La major part dels treballs són individuals, però s'observa un descens progressiu en el percentatge, especialment a partir del 2003, quan baixa de la meitat en favor d'un major nombre d'autors. L'idioma predominant sempre ha estat el castellà, amb un gran desequilibri sobre l'altra llengua oficial i una presència minoritària de les llengües estrangeres. Quant a les institucions a què pertanyen els autors i autores, en les primeres etapes destaca la presència majoritària del personal de la UV, tot i que en la darrera etapa ha augmentat la de membres d'altres universi-

tats, instituts d'investigació i museus. Finalment, la gran majoria dels autors i autores són de procedència espanyola, amb un percentatge de participació internacional que –si bé és present des dels inicis de la revista– és clarament minoritari, encara que va augmentar lleugerament en la darrera etapa.

Després de seixanta anys i cinquanta-quatre números, la revista *Saguntum. PLAV* s'ha transformat en una publicació moderna que es distribueix en format paper i digital (fig. 14). Amb la seua àmplia distribució i la seua posició consolidada, ha aconseguit un notable impacte nacional i internacional. La política editorial seguida en els darrers anys afavoreix la seua presència en les bases de dades i en els índexs de cites, la qual cosa és un indicador de reconeixement que es tradueix en l'arribada contínua de nous treballs. Com altres revistes acadèmiques, compleix un servei fonamental per al desenvolupament de la disciplina arqueològica i la difusió de l'activitat investigadora. La tasca dels equips de direcció, amb la col·laboració dels avaluadors externs, n'ha fet possible un ampli reconeixement. La perseverança en aquesta línia de treball farà possible, amb seguretat, millorar encara més el seu posicionament actual.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO GORBEA, M. (1977): Presentación, *Saguntum. PLAV* 12, s.p.
- ANÒNIM (1970): Presentación, *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 10, 5-6.
- ANÒNIM (1992): Presentación, *Saguntum. PLAV* 25, s.p.
- ARANEGUI GASCÓ, C. (1995): Presentación, *Saguntum. PLAV* 28, 7.
- ARANEGUI GASCÓ, C. (2021): Tarradell: Del seminari d'arqueologia al País Valencià, *Homenatge a Miquel Tarradell (1920-1995) en ocasió del centenari del seu naixement* (F. Arasa, M. Prevosti, J. Sanmartí, N. Tarradell-Font, cur.), Barcelona, 17-27.
DOI: <https://doi.org/10.2436/15.1000.01.2>.
- ARASA I GIL, F. (en premsa a): El primer Franquisme: Manuel Ballesteros Gabrois, a: *100 anys d'Arqueologia a la Universitat de València. El centenari de la fundació del Laboratori d'Arqueologia* (F. Arasa i Gil - J.E. Aura Tortosa, Eds.), València.
- ARASA I GIL, F. (en premsa b): Miquel Tarradell i Mateu (1956-1970) i la formació de l'escola valenciana d'arqueologia, a: *100 anys d'Arqueologia a la Universitat de València. El centenari de la fundació del Laboratori d'Arqueologia* (F. Arasa i Gil - J.E. Aura Tortosa, Eds.), València.

- ARMADA PITA, X.L. (2009): Indicadores bibliométricos, visibilidad y calidad de revistas científicas: en torno a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, *Revista d'Arqueologia de Ponent* 19, 7-28.
- COMISIÓN ORGANIZADORA (1975): Presentación, *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 11, 9-10.
- DÍAZ-DEL-RÍO ESPAÑOL, P. et al. (2022): Editorial: continuidad y cambio en *Trabajos de Prehistoria*, *Trabajos de Prehistoria* 79-2, 213-240.
- EIXEA VILANOVA, A.; QUIXAL SANTOS, D. (en premsa): De meitat dels setanta fins a la constitució del Departament de Prehistòria i Arqueologia (1976-1986), a: *100 anys d'Arqueologia a la Universitat de València. El centenari de la fundació del Laboratori d'Arqueologia* (F. Arasa i Gil - J.E. Aura Tortosa, Eds.), València.
- GÓMEZ BELLARD, C. (1998): Presentación, *Saguntum. PLAV* 31, s.p.
- GRACIA ALONSO, F. (2015): Història de *Pyrenae*. Cinquanta anys de recerca i difusió de l'Arqueologia a la Universitat de Barcelona (1965-2015), *Pyrenae* 46-1, 13-37. DOI: <https://doi.org/10.1344/Pyrenae2015.vol46num1.2>.
- JUAN CABANILLES, J.; GOZALBES FERNÁNDEZ DE PALENCIA, M. (2006): Les primeres publicacions del SIP: *Archivo de Prehistoria Levantina*, *Memorias Anuales* i *Treballs Solts / Trabajos Varios*, *Arqueologia en Blanc i Negre. La labor del SIP 1927-1950* (H. Bonet, M.J. de Pedro, A. Sánchez Molina, C. Ferrer, eds.), Valencia, 83-94.
- MARTÍN ÁVILA, G.; ARANEGUI GASCÓ, C. (2012): Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia. 50 años: La historia y la verdad, *Saguntum. PLAV* 44, 11-13. DOI: <https://doi.org/10.7203/SAGVNTVM.44.2058>.
- MATA PARREÑO, C.; RIPOLLÈS ALEGRE, P.P.; GARCÍA PUCHOL, O.; MOLINA BALAGUER, L.I. (2010): Nota de presentación del nuevo equipo editorial, *Saguntum. PLAV* 42, 9-10.
- MATEU, M. (1968a): Prólogo, *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 3, 3-5.
- MATEU, M. (1968b): Prólogo, *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 5, s.p.
- MATEU, M. (1969): Presentación, *Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia* 6, s.p.
- RAPOSO GUTIÉRREZ, N. (2021): Análisis bibliométrico e historiográfico de las seis décadas de la revista *Madrider Mitteilungen*, *Madrider Mitteilungen* 62, 545-577.
- RODRÍGUEZ YUNTA, L.; VIDAL LIY, J.I. (2020): Análisis bibliométrico de *Archivo Español de Arqueología* en el contexto de las revistas españolas de Arqueología recogidas por *Scopus* e *ÍNDICES-CSIC*, *Archivo Español de Arqueología* 93, 11-34. DOI: <https://doi.org/10.3989/aespa.093.020.001>.
- RODRÍGUEZ YUNTA, L.; VIDAL LIY, J.I.; MARTÍNEZ NAVARRETE, M.I. (2019): Análisis bibliométrico de la revista *Trabajos de Prehistoria* en el contexto de las revistas españolas de Arqueología y Prehistoria recogidas por *Scopus* e *ÍNDICES-CSIC*, *Trabajos de Prehistoria* 76 (2), 199-218. DOI: <https://doi.org/10.3989/tp.2019.12233>.
- SALAS ÁLVAREZ, J.; DURÁN CABELLO, R. (2022): *Archivo Español de Arqueología*. Un análisis historiográfico, *Archivo Español de Arqueología* 95, e-10. DOI: <https://doi.org/10.3989/aespa.095.022.10>.